

ся загроза погіршення становища внаслідок виявлення нових обставин, зумовлених однобічністю та неповнотою доказування.

До слова, у французькій доктрині кримінального процесу підкреслюється, що скористатися механізмом ревізії (аналогом вітчизняного провадження за нововиявленими обставинами) неможливо за наявності правових підстав для виправлення судової помилки в межах інших форм оскарження та перевірки судових рішень [13, с. 1024; 14, с. 900–901; 15, с. 737].

Тож значення провадження за нововиявленими обставинами полягає в тому, що дана форма оскарження й перевірки судових рішень є додатковою гарантією правосуддя,

захисту прав та законних інтересів учасників судового провадження, відновлення їхніх прав та свобод порівняно з основними – апеляційним та касаційним провадженням. У провадження за нововиявленими обставинами закладений значний потенціал, однак практика його застосування традиційно невелика порівняно з апеляційним та касаційним провадженнями.

Серед проблем теми, яка розглядається, науковий інтерес становить проведення розмежування між чотирма формами оскарження й перевірки судових рішень у кримінальному судочинстві України – апеляційним, касаційним провадженням, провадженням у Верховному Суді України та провадженням за нововиявленими обставинами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Klaus Haller, Klaus Conzen. Das Strafverfahren. 6, neu bearbeitete und erweiterte Auflage. – München: C.F. Müller, 2011. – 629 s.
2. Claus Roxin, Bernd Schönemann. Strafverfahrensrecht. 27, neu bearbeitete Auflage. – München: C.H. Beck, 2012. – 568 s.
3. Уголовно-процесуальный кодекс Российской Федерации. – М.: Омега-Л, 2013. – 239 с.
4. Дроздов О. Актуальні проблеми реалізації окремих засад кримінального процесу в провадженні за нововиявленими обставинами / О. Дроздов // Вісник Національної академії правових наук України. – 2014. – № 2. – С. 156-169.
5. Беднарська В.М. Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами в кримінальному судочинстві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика, судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / В.М. Беднарська. – К., 2007. – 23 с.
6. Собенин А.А. Механизм проверки правосудности судебных решений ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств по уголовному делу: автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / А.А. Собенин. – М., 2007. – 31 с.
7. Баскакова В.Е. Возобновление производства по уголовному делу ввиду новых обстоятельств (вопросы теории и практики): автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / В.Е. Баскакова. – Екатеринбург, 2009. – 24 с.
8. Балакшин В.С. «Новые» или «вновь возникшие» обстоятельства / В.С. Балакшин // Государство и право. – 2011. – № 2. – С. 56-62.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2012. – 1224 с.
10. Кримінальний процес: підручник / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.П. Туманянц та ін.; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. – Х: Право, 2013. – 824 с.
11. Кримінальний процес: підручник / За заг. ред. В.В. Коваленка, Л.Д. Удаलोвої, Д.П. Письменного. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 544 с.
12. Уголовный процесс: учебник для академического бакалавриата / под ред. В.П. Божьева. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Юрайт, 2014. – 573 с.
13. Bernard Bouloc. Procédure pénale. 24-e édition. – Paris: DALLOZ, 2014. – 1126 s.
14. Jean Pradel. Procédure pénale. 17-e édition. – Paris: Éditions Cujas, 2013. – 975 s.
15. Michèle-Laure Rassat. Procédure pénale. 2-e édition. – Paris: Ellipses Édition Marketing S.A., 2013. – 800 s.

УДК 347.97/.99

СУД ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ: ШЛЯХ ДО ВІДРОДЖЕННЯ

Лисюк Ю.В.,

к.ю.н., доцент, науковий співробітник
відділу організації наукової роботи

Одеський державний університет внутрішніх справ

У статті надається характеристика історичного підґрунтя розвитку суду присяжних в Україні. Розкриваються процесуальні положення діяльності суду присяжних на сучасному етапі та їх особливості. Сформульовані проблемні питання в діяльності суду присяжних на сучасному етапі розвитку нашої держави, та надані пропозиції щодо вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства в цій сфері.

Ключові слова: суд присяжних, правосуддя, судове провадження, кримінальне провадження.

Лысюк Ю.В. / СУД ПРИСЯЖНЫХ В УКРАИНЕ: ПУТЬ К ВОЗРОЖДЕНИЮ / Одесский государственный университет внутренних дел, Украина

В статье дается характеристика исторической основы развития суда присяжных в Украине. Раскрываются процессуальные положения деятельности суда присяжных на современном этапе и их особенности. Сформулированы проблемные вопросы в деятельности суда присяжных на современном этапе развития нашего государства, и сформулированы предложения по усовершенствованию действующего уголовного процессуального законодательства в этой сфере.

Ключевые слова: суд присяжных, правосудие, судебное производство, уголовное производство.

Lysyuk Yu.V. / JURY IN UKRAINE: THE ROAD TO ITS RECOVERY / Odessa State University of Internal Affairs, Ukraine

The rights and freedoms in the proceedings are the major priority of every legal, democratic state, Ukraine is not an exception. The performing of this task requires significant efforts in judicial system, other law enforcement agencies. However, the main role is played by a judge, who must, in accordance with current legislation clearly establishes the truth, evaluates the evidence and makes reasoned, procedurally correct and impartial judgments. The jury help to ensure reliable protection of the rights and freedoms, whose main duty is a real case investigation and their proper legal assessment in order to take the only correct legal decision.

Institute of the jury in Ukraine has a long history that has both positive and negative peculiarities, but despite them, it is constantly developed and operated, which indicates considerable attention to this institution, both historical and legal point of view. Attitude to the judges jury had been changed with the development of our country and, who in turn tried to act at due to changes in legislation. Since the late 90's began a new leg of the Jury Institute, which was marked by serious recognition, such as fixing the main provisions in the Constitution regarding the administration of justice.

However, as then, and today the area that needs more attention by the jury is the sphere of criminal procedural law. The role and importance of the jury in the course of the proceedings in the criminal proceedings can not be evaluated because the fate of a person depends of the adjudication. This is the most valuable in the world, so the treatment must be properly.

Key words: jury, justice proceedings, criminal proceedings.

Постановка проблеми. Надійний та ефективний захист прав і свобод людини завжди був, є та буде головним пріоритетом сильної правової держави, але з однією досить простою умовою, якщо ця держава буде постійно вдосконалювати існуюче законодавство та інтегрувати нові правові механізми. Вже сьогодні можна з упевненістю говорити, що наша держава робить впевнені кроки до її визнання європейським співтовариством як сильної правової, демократичної та прогресуючої держави. До одних із таких ключових кроків слід віднести кардинальні зміни у сфері кримінального процесуального законодавства, втілення яких свідчить про готовність нашої держави до докорінних змін, які спрямовані на здійснення процесуального справедливого кримінального провадження та винесення законних, обґрунтованих та неупереджених судових рішень для забезпечення захисту прав і свобод людини у кримінальному провадженні. Разом із тим дані зміни в цій сфері складаються з достатньо широкого спектру новел, серед яких особливе місце посідає суд присяжних.

Якщо говорити взагалі, то суд присяжних являє собою ефективний правовий інструмент для оздоровлення всієї існуючої судової системи та підвищення рівня судової влади в державі. Інститут суду присяжних є важливим елементом побудови всієї системи судового провадження за умови, якщо сама процедура функціонування буде врегульована та забезпечена на належному рівні. Правильно зазначає голова громадської організації «Українське юридичне товариство» Олег Березюк [1], що суд присяжних повинен функціонувати в Україні, і це надзвичайно позитивний сигнал, однак його треба кваліфіковано організувати. Однак для належної організації діяльності суду присяжних в Україні та, відповідно, здійснення справедливого кримінального судочинства необхідна активізація всіх без виключення процесів у комплексі, які будуть спрямовані на демократизацію суспільства, реальне забезпечення прав і свобод людини, утвердження верховенства права, реалізацію принципів змагальності та рівності всіх сторін перед законом.

Крім того, побудова реального справедливого кримінального судочинства є однією з ключових вимог Ради Європи до України, яка зобов'язана зробити все можливе для того, щоб зайняти своє місце в системі цієї впливової правової міжнародної структури. У цьому сенсі слід зазначити, що забезпечення справедливого судочинства та діяльність суду присяжних взаємопов'язані, оскільки перше фактично не може існувати без другого.

Таким чином, питання розвитку інституту суду присяжних у кримінальному провадженні на різних етапах його діяльності набувають особливої актуальності та потребують більш детального й глибокого дослідження як з історичної, так і з юридичної точки зору, однак кожного разу, досліджуючи ті чи інші аспекти, доводиться констатувати появу зовсім нових поглядів та думок, що говорить про безмежність існування цієї проблематики в системі кримінального судочинства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження проблемних питань розвитку інституту суду присяжних зробили такі українські і зарубіжні вчені, як Ю.М. Бисага, М.М. Кастрян, Є.Г. Коваленко, О.Ю. Костюченко, В.С. Кульчицький, О.М. Ларін, Л.М. Лобойко, В.Т. Маляренко, М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, І.Д. Перлов, Ю.І. Стецовський, В.М. Тертишник, І.Я. Фойниць-

кий, О.Г. Яновська та інші, однак все ж таки залишається багато відкритих питань стосовно наукової розробленості та стану законодавства щодо інституту суду присяжних в Україні, які, безумовно, потребують удосконалення.

Формулювання цілей. Мета статті полягає у визначенні історичних основ розвитку інституту суду присяжних в Україні та процесуальних положень його діяльності на сучасному етапі, а також окресленні проблемних питань та шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Перше закріплення суду присяжних в Україні почалося ще далекого 1867 року, коли суд присяжних був втілений у практику Харківського, Сумського та Ізюмського судів, а дещо пізніше, у 1880 році, суд присяжних отримав практичне застосування вже на території Правобережної України, зокрема у Київському, Уманському, Кам'янець-Подільському, Житомирському та Луцькому судах.

Головуюча верхівка суду присяжних в Україні формувалася з трьох членів, а саме судді та його двох заступників, а колегія суду присяжних складалася з 14-ти присяжних засідателів, два з яких були запасними. Вказаних присяжних засідателів для роботи в окружних судах обирали земські комісії з місцевих жителів, які користувалися найбільшою повагою і довірою співвітчизників. З метою вирішення цих питань та для вибору присяжних засідателів формувалися загальні (губернські) списки, а також списки запасних присяжних засідателів. За результатами проведеного судового слідства судом присяжних виносились рішення у вигляді вердикту, на підставі якого коронний суд виносив вирок, який міг бути оскаржений у касаційному порядку.

Якщо говорити взагалі, то слід зазначити, що історія суду присяжних в Україні, який регламентувався Статутом 1864 року, досі залишається не дослідженим, та це не є дивним, оскільки багато фактів, які могли би бути досліджені, залишаються тільки історією та, можливо, про більшість із них ми ніколи не дізнаємось. Відсутність таких даних певною мірою унеможливує процедуру з'ясування тих суспільно-правових процесів, які відбувалися в Україні в той період розвитку, єдине, що потребує більш серйозного визначення, це те, що відсутність цих фактів прямо відображається на процесах здійснення сучасного судочинства, оскільки при цьому неможливо встановити чіткий зв'язок між попередніми судовими процесами та нинішніми, які можна було б використати як приклад.

Із часом на території України збільшувалась кількість прихильників даної судової практики, оскільки за короткий проміжок часу суд присяжних зарекомендував себе як один з ефективних методів судочинства того часу. Водночас треба підкреслити, що дискусії, які виникали того часу щодо діяльності суду присяжних, були досить напруженими та складними, оскільки під час здійснення судочинства судом присяжних виникало досить багато проблем. Найбільш значимими та такими, які постійно викликали дискусії, були такі, як визначення доцільності суду присяжних, безпосередні умови його діяльності, права та компетенція, а також порядок формування і склад суду присяжних тощо.

Якщо говорити про доцільність інституту суду присяжних того часу, то, дійсно, його існування є необхідним та аргументованим, що знайшло своє підтвердження під час доповіді одного з відомих того часу приват-доцентів М.

Чубинського, який аргументував позицію доцільності діяльності суду присяжних того часу на засіданні Київського юридичного товариства. У своїй доповіді він стверджував, що для вирішення нагальних питань при здійсненні судочинства судом присяжних необхідно мати совість та здоровий глузд, а усунути певні недоліки чи протиріччя, які виникають під час судочинства, можливо шляхом удосконалення системи формування суду присяжних. Ми повністю згодні з цією думкою та вважаємо, що проблематика судочинства суду присяжних того часу здебільшого була пов'язана не з вирішенням питань судових справ, а саме з нюансами формування системи та складу суду присяжних, а дані питання регулюються набагато легше, ніж вирішуються справи по суті.

Стосовно умов діяльності суду присяжних, то в цьому сенсі важливим фактом стає функціональна підготовка членів суду присяжних, а саме моральні умови, зокрема розвинуте почуття обов'язку й справедливості суспільства, та правові, які передбачають існування суду присяжних лише у правовій державі, де закон визначає, що заборонено, і гарантує кожному свободу, поки той не порушить закон [2, с. 2, 3; 3, с. 1, 2;]

Питання прав та компетенції суду присяжних обговорювались постійно протягом усього періоду його діяльності. Приводом для цього послужило те, що із самого початку існування цього інституту він не мав права розглядати справи про державні злочини, що в подальшому стало найбільш серйозною проблемою, яка стала певним поштовхом до змін в його компетенції. Так, спочатку, у 1878 році, з компетенції виключили справи щодо злочинів проти порядку управління, а потім, вже у 1889 році, були вилучені справи щодо службових злочинів посадових осіб. Підставою для вилучення з компетенції суду присяжних даних питань стала неспроможність присяжних зрозуміти складні злочини, що призводило до необ'єктивності розгляду справ та винесення частих виправдувальних вироків [4, с. 17]. На нашу думку, на сьогодні важко сказати, чи були члени суду присяжних того часу компетентні в тих справах чи ні, але з огляду на теперішні процеси кримінального судочинства в Україні можна навіть зробити припущення, що в ті часи розгляд кримінальних справ проводився більш компетентно та справедливо.

Наступним етапом розвитку та становлення суду присяжних в Україні стали радянські часи, коли правники висловлювали думку щодо реформування судової системи шляхом збільшення кількості народних засідателів при розгляді кримінальних справ про найбільш небезпечні злочини або щодо запровадження суду присяжних у його англо-американській моделі, вбачаючи в цьому гарантію справжньої незалежності суду, прав і свобод громадян, справедливості й принципу змагальності [5, с. 67].

У цьому сенсі необхідно зазначити, що прийняттями Верховною Радою РСРС 13 листопада 1989 року новими Основами законодавства Союзу РСР і союзних республік про судоустрій [6] передбачалось, що кримінальні справи розглядаються колегіально, у складі суддів і народних засідателів відповідно до законодавства Союзу РСР і союзних республік. У порядку, встановленому законодавством союзних республік, у справах про злочини, за вчинення яких законом передбачено смертну кару або позбавлення волі на строк понад десять років, питання про винність підсудного може вирішуватись судом присяжних (розширеною колегією народних засідателів). Як стверджує В. Бринцев [7, с. 29], останні уточнення стосовно колегії народних засідателів з'явилося внаслідок компромісу між прихильниками і противниками класичного суду присяжних, і саме воно заклало передумови для пошуку варіантів побудови нових моделей судочинства за участю представників народу.

Новий виток розвитку сучасного суду присяжних почався вже з моменту прийняття Конституції 28 червня

1996 року [8], яка закріпила в ст.ст. 124 та 127 норми, згідно з якими правосуддя здійснюють професійні судді та (у визначених законом випадках) народні засідателі і присяжні, тобто народ безпосередньо може брати участь у здійсненні правосуддя. Таким чином, закріпивши в основному законі держави функціональну складову правосуддя, наша держава впевнено взяла курс на приведення у відповідність національного законодавства до фундаментальних міжнародних стандартів у цій сфері, а саме визначення таких правил поведінки, що визнаються міжнародною спільнотою як юридично обов'язкові, та таких, які прямо передбачені Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод [9, с. 10].

З огляду на те, що демократичні процеси в Україні час від часу припинялись, а потім знову посилювались, залишалася певна юридична невизначеність та деякою мірою неефективність суду присяжних, що, у свою чергу, сприяло подальшим дискусійним процесам стосовно аспектів діяльності суду присяжних. Однак думки більшості науковців співпадають у тому, що неефективність інституту суду присяжних слід розглядати не в частині досконалих демократичних процесів, а в площині недостатнього рівня самих членів суду присяжних. Так, серед найбільш вагомих недоліків називали такі, як вплив емоцій, відсутність у присяжних правових знань та суттєвий вплив інших учасників судового процесу на їхні рішення [10, с. 19-20; 11, с. 20].

Однак не все так просто, як здається на перший погляд, оскільки запровадження інституту суду присяжних в Україні в його сучасній формі поставило досить багато запитань, відповіді на які знайти доволі складно. Далі пропонуємо більш детально зупинитись на процесуальних положеннях діяльності інституту суду присяжних, виходячи із сучасних норм Кримінального процесуального кодексу України [12] (далі – КПК).

Так, відповідно до норм ст. 383 КПК встановлюється порядок провадження в суді присяжних, а саме кримінальне провадження судом присяжних здійснюється відповідно до загальних правил цього Кодексу та утворюється при місцевому загальному суді першої інстанції.

Нормами ч. 3 ст. 331 КПК [12] встановлюється, що незалежно від наявності клопотань суд зобов'язаний розглянути питання доцільності продовження тримання обвинуваченого під вартою до спливу двомісячного строку з дня надходження до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру чи з дня застосування судом до обвинуваченого запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. За наслідками розгляду цього питання суд своєю вмотивованою ухвалою скасовує, змінює запобіжний захід у вигляді тримання під вартою або продовжує його дію на строк, що не може перевищувати двох місяців. Після цього копія даної ухвали вручається обвинуваченому, прокурору та направляється уповноваженій службовій особі місяця ув'язнення.

На наш погляд, положення ст. 331 КПК [12] викликають багато запитань, оскільки ці норми Кодексу фактично відсувають функції суду присяжних у кримінальному провадженні на другорядне місце. Первинним підтвердженням цього є положення ч. 1 ст. 391 КПК [12], які надають головному праву керувати нарадою суддів і присяжних, ставити питання на обговорення, проводити відкрите голосування, вести підрахунок голосів. Коментуючи ці положення, багато науковців відразу ж відреагували негативно, оскільки дане положення фактично руйнує процесуальну справедливість здійснення судового провадження та дещо відсторонює суд присяжних від основних концепцій існування цього інституту. Так, як наголошує В.М. Тертишник [13, с. 123,] дані положення дискредитують саму ідею суду присяжних, адже за такої концепції ніякого самостійного рішення (вердикту) присяжні не приймають, а отже, прак-

тично не відповідають за долю справи. Ми повністю згодні з його думкою та вважаємо, що запровадження та реалізація інституту суду присяжних в Україні в її новітній історії повинно бути спрямовано тільки на здійснення законного, справедливого та неупередженого судового розгляду судом присяжних, а будь-які інші завдання чи процесуальні дії взагалі не повинні обговорюватися стосовно суду присяжних.

Говорячи про теперішнє кримінальне процесуальне законодавство, варто зазначити, що положення ст.ст. 383 та 391 КПК [12] чітко дають зрозуміти, що професійний суддя має повне право впливати на думку та рішення присяжних. Відповідно до норм ст. 384 КПК [12] обвинувачений у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у вигляді довічного позбавлення волі, під час підготовчого судового засідання має право заявити клопотання про розгляд кримінального провадження стосовно нього судом присяжних. Згідно з положеннями ст. 385 КПК [12] встановлюється порядок виклику присяжних до судового розгляду: головуючий судового засідання дає розпорядження щодо виклику присяжних у кількості семі осіб, які визначаються автоматизованою системою документообігу з числа осіб, які внесені до списку присяжних. Дане розпорядження виконується шляхом вручення письмового виклику присяжному під розписку, де обов'язковою умовою є звільнення присяжного від роботи на період його виконання обов'язків зі здійснення правосуддя. Однак необхідно зазначити, що в нашій державі до суду присяжних відносяться доволі «холодно», оскільки ми досі не розуміємо повною мірою сутність та завдання цього суду, тому із цього приводу можуть виникати деякі непорозуміння, в тому числі й затримки зі звільненням від роботи чи взагалі неможливість участі в судовому розгляді.

Згідно зі ст. 386 КПК [12] встановлюється перелік прав та обов'язків, які покладаються на присяжного. Так, до прав присяжного можна віднести такі, як право брати участь у дослідженні всіх відомостей та доказів у судовому засіданні; робити нотатки під час судового засідання; з дозволу головуючого ставити запитання обвинуваченому, потерпілому, свідкам, експертам, іншим особам, які допитуються, а також просити головуючого роз'яснити норми закону, що підлягають застосуванню під час вирішення питань, юридичні терміни і поняття, зміст оголошених у судовому засіданні документів, ознаки злочину, у вчиненні якого обвинувачується особа. Що стосується обов'язків присяжного, то вони ширші, ніж права, та фактично є вичерпними, зокрема: правдиво відповісти на запитання головуючого і учасників судового провадження щодо можливих перешкод, передбачених цим Кодексом або законом, для його участі в судовому розгляді, щодо його стосунків з особами, які беруть участь у кримінальному провадженні, що підлягає розгляду, та поінформованості про його обставини, а також на вимогу головуючого подати необхідну інформацію про себе; додержуватися порядку в судовому засіданні і виконувати розпорядження головуючого; не відлучатися із залу судового засідання під час судового розгляду; не спілкуватися без дозволу головуючого з особами, що не входять до складу суду, стосовно суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього; не збирати відомості, що стосуються кримінального провадження, поза судовим засіданням; не розголошувати відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього, і стали відомі присяжному у зв'язку з виконанням його обов'язків. Вказані обов'язки є важливими як для присяжних, так і для інших учасників судового процесу, оскільки від їх чіткого виконання залежатиме процесуальна справедливість та обґрунтованість судового процесу.

Чинний КПК встановлює, що будь-який незаконний вплив на присяжного не допускається, а саме ст. 389 КПК

[12] передбачає, що прокурору, обвинуваченому, потерпілому та іншим учасникам кримінального провадження протягом усього судового розгляду забороняється спілкуватися з присяжними інакше, ніж у порядку, передбаченому цим Кодексом.

Однак присяжний, як і будь-який учасник судового розгляду, може бути відсторонений від участі у справі, якщо під час судового розгляду будуть встановлені факти порушень, які знайдуть підтвердження. Так, ст. 390 КПК [12] регламентує порядок усунення присяжного від участі в судовому розгляді, зокрема, у разі невиконання присяжним обов'язків, передбачених ч. 2. ст. 386 цього Кодексу, а також за наявності обґрунтованих підстав вважати, що присяжний у результаті незаконного впливу втратив неупередженість, необхідну для вирішення питань кримінального провадження відповідно до закону. Ч. 2. цієї статті КПК [12] передбачає, що за ініціативою головуючого рішенням більшості від складу суду присяжних, яке приймається в нарадчій кімнаті та оформлюється вмотивованою ухвалою, присяжний може бути усунутий від подальшої участі в судовому розгляді кримінального провадження. Згідно з нормами ч. 3 цієї статті КПК [12] у разі усунення присяжного до складу включається запасний присяжний, а у разі його відсутності здійснюється відбір нового присяжного, після чого судове провадження розпочинається з початку.

Однак ми вважаємо, що норма ч. 3 ст. 390 КПК є не досить доцільною, оскільки починати процедуру судового розгляду з початку у разі появи нового присяжного призведе не тільки до затягування судового процесу, але й до втрати об'єктивності під час розгляду питань у суді. Тому ми пропонуємо ч. 3 ст. 390 КПК викласти в такій редакції:

«У разі усунення присяжного до складу суду включається запасний присяжний, після чого судовий розгляд продовжується або, у разі відсутності запасного присяжного, здійснюється відбір нового присяжного в порядку, передбаченому цим параграфом».

Також, на наш погляд, варто зазначити деякі особливості діяльності суду присяжних, до яких відповідно до норм ст. 391 КПК [12] належать такі: усі питання, які виникають під час здійснення судового процесу, вирішуються судом присяжних простою більшістю голосів, а головуючий голосує останнім; ніхто зі складу суду присяжних не має права утримуватися від голосування, крім випадку, коли вирішується питання про міру покарання, а суддя чи присяжний голосував за виправдання обвинуваченого. У даному випадку слід зазначити, що голос того члена суду присяжних, який утримався, додається до голосів, поданих за рішення, яке є найбільш сприятливим для обвинуваченого. Але при виникненні певних розбіжностей щодо того, яке саме рішення є найбільш сприятливим, дане питання вирішується шляхом окремого голосування; кожен зі складу суду присяжних має право викласти письмово окрему думку, яка не оголошується в судовому засіданні, а приєднується до матеріалів провадження і є відкритою для ознайомлення; у разі, якщо серед більшості складу суду, яка ухвалила рішення, відсутні професійні судді, головуючий зобов'язаний надати допомогу присяжним у складенні судового рішення.

Серед наданого переліку особливостей, на нашу думку, найбільше занепокоєність викликає особливість стосовно того, що кожен зі складу суду присяжних має право викласти письмово окрему думку. У цьому сенсі слід зазначити, що дана особливість є вкрай важливою та визначальною, оскільки кожна думка особи зі складу суду присяжних є первинним поштовхом до побудови реального, ефективного та законного судового процесу, що, звичайно, зразу не призведе до кардинальних змін у цій сфері, але з часом ми сподіваємось, що кожен із тих, хто вклав свої думки та досвід, стане учасником масштабного механізму правових перетворень у сфері здійснення правосуддя

судом присяжних, що повністю забезпечить захист прав і свобод людини у кримінальному провадженні.

Але перед тим, як, ми сподіваємось, це трапиться, необхідно окреслити деякі проблемні питання, які в будь-якому разі повинні бути вирішені для забезпечення ефективного судового процесу судом присяжних. Отже, на наш погляд, на сьогодні існують три проблеми, які, на жаль, вже стали системними, оскільки вони існують у всіх сферах життєдіяльності та їх вирішення є вкрай важливими для подальшого розвитку та становлення нашої держави на теренах європейського союзу. Первиною та найбільш небезпечною є проблема, так би мовити, «домовленостей», або більш широко – корупційних механізмів. Із даною проблемою боротися як юридично, так і практично фактично не можливо, однак це зовсім не означає, що в цьому напрямі не потрібно працювати. Для ефективної протидії корупційним проявам у складі суду присяжних необхідні три прості речі: перша – це високоморальний колектив, який поважає такі цінності, як справедливість і законність, та дотримується їх; друга – це готовність та прагнення працювати у складних умовах із певним психологічним навантаженням, тобто мати якісну психологічну підготовку, та третє і, мабуть, найважливіше – це почуття патріотизму, оскільки кожна людина в державі повинна думати та прогнозувати подальші ситуації, для того щоб у державі реалізовувались закони, а винні особи несли за їх порушення адекватну відповідальність.

Другою проблемою є соціальний захист складу суду присяжних, який, незважаючи на окремі спроби його реалізувати, все ще знаходиться на досить низькому рівні. Для забезпечення надійного та ефективного судового процесу судом присяжних необхідно, в першу чергу, продумати механізм компенсаційних витрат складу суду присяжних, які повинні мати достатньо серйозний рівень матеріальної забезпеченості. Крім того, необхідно ретель-

но підійти до питання стосовно інших соціальних потреб, зокрема забезпечення належними соціально-побутовими умовами та інших.

Та остання, третя, яка пов'язана із самим фактом здійснення правосуддя судом присяжних, а саме професійний відбір членів суду присяжних, оскільки однією із фундаментальних складових справедливого, законного, обгрунтованого та неупередженого судового розгляду є професійний підхід до здійснення правосуддя. У цьому ж аспекті необхідно приділити увагу не тільки професіоналізму суду присяжних, а й його кількісному складу, оскільки в більшості країн світу суд присяжних складається з набагато більшої кількості осіб, ніж в Україні. Тому ці всі питання потребують серйозного вивчення та аналізу для ефективного здійснення правосуддя судом присяжних. Отже, кожна із цих проблем прямо залежить одна від одної, і тільки комплексний підхід до їх вирішення дозволить максимально наблизитись до якісно нового підходу у сфері дотримання та захисту прав і свобод людини.

Висновки. Отже, пам'ятаючи історичне підґрунтя та зважаючи на те, що до суду присяжних ставились неоднозначно як того часу, так і сьогодні, необхідно достатньо виважено та детально врахувати всі можливі попередні історичні недоліки для забезпечення надійного та ефективного кримінального судочинства судом присяжних у сучасній Україні.

Таким чином, здійснення правосуддя судом присяжних у кримінальному судочинстві сьогодні перебуває на стадії відродження, навіть незважаючи на досить глибокі коріння, тому зразу оцінити та надійно забезпечити діяльність даного інституту в Україні неможливо. Для цього необхідний ретельний підхід до вивчення кандидатур, соціальна забезпеченість та, мабуть, найважливіше – випробування часом, оскільки без цього повною мірою сподіватись на комплексний підхід у нашій державі до здійснення правосуддя й перспектив розвитку неможливо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Українське юридичне товариство. Доповідь стосовно суду присяжних в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://justice.org.ua>.
2. Кульчицький В., Сидорчук О. Суд присяжних і наукова думка про нього в Україні після судової реформи 1864р. // Право України 2003 рік, № 6. – с. 125 – 128.
3. Шатовкина Р. Становление и развитие суда присяжных в России // Российская юстиция, 2005. – № 4. – С. 3.
4. Тertiшник В.С. Суд присяжних: суть ідей, історичний досвід, перспективи становлення та актуальні проблеми сьогодення // Юридична Україна. – 2003. – № 8. – С. 15-19.
5. Михеєнко М.М. Від суду шефенського до суду присяжних / М.М. Михеєнко // Радянське право. – 1990. – № 10. – С. 67-69.
6. Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік про судоустрій // Відомості З'їзду народних депутатів СРСР і Верховної ради СРСР. – 1989. – № 23. – Ст. 441.
7. Бринцев В. Нормативне і організаційне забезпечення участі представників народу у здійсненні правосуддя / В. Бринцев // Право України. – 2004. – № 5. – С. 28-32.
8. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
9. Маляренко В.Т. Новий кримінальний процесуальний кодекс України: переваги та недоліки / В. Маляренко, О. Шаповалова // Право України. – 2012. – № 10. – С. 9-19.
10. Куцин М.М. Суд присяжних: законодавче закріплення і проблеми впровадження у кримінальне судочинство України / М.М. Куцин // Адвокат. – 2006. – № 2. – С. 18-25.
11. Тернавська В.М. Суд присяжних як складова частина демократичної судової влади / В.М. Тернавська // Адвокат. – 2006. – № 8. – С. 19-22.
12. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. // Голос України. – 2012. – 19 травня (№ 90 – 91).
13. Тertiшник В.М. Суд присяжних: суть ідей, історичний досвід та актуальні проблеми сьогодення / В.М. Тertiшник // Підприємство, господарство і право. – 2003. – № 11. – С. 122-126.